

формуванню мотиваційної компетентності, створює підґрунтя для реалізації принципу професійної спрямованості навчання і професійного становлення особистості студента.

Література

1. Асеев В. Г. Мотивация поведения и формирование личности / В. Г. Асеев. – М. : Мысль, 1976. – 157 с.
2. Божович Л. И. Проблема развития мотивационной сферы ребенка / Л. И. Божович // Изучение мотивации поведения детей и подростков. – М. : Просвещение, 1972. – С. 44–48.
3. Гебос А. И. Психологические условия формирования положительной мотивации к учению / А. И. Гебос // Воспитание, обучение, психическое развитие : тезисы докладов к V Всесоюзному съезду психологов СССР / Ред. В. В. Давыдов и др. Ч. 1. – М. : Акад. пед. наук СССР, 1977. – 207 с.
4. Ильин Е. П. Сущность и структура мотива / Е. П. Ильин // Психологический журнал. – 1995. – Т. 16. – № 2. – С. 27-41.
5. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1976. – 416 с.
6. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В. В. Радула. – К. : "ЕксОб", 2004. – 304 с.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: У 5-ти томах. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 2. – С. 420-425.
8. Щукина Г. И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся / Г. И. Щукина. – М. : Педагогика, 1988. – 203 с.
9. Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека / П. М. Якобсон. – М. : Просвещение, 1969. – 317 с.
10. Якунин В. А. Обучение как процесс управления: Психологические аспекты / В. А. Якунин. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1988. – 250 с.

Анотація

У статті подано результати теоретичного узагальнення з проблеми формування мотиваційної компетентності студентів як складника їхньої професійної компетентності. Розглянуто зміст і результати формування мотиваційної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва при вивченні комп'ютерної графіки.

Аннотация

В статье представлены результаты теоретического обобщения по проблеме формирования мотивационной компетентности студентов как составляющей их профессиональной компетентности. Рассмотрены содержание и результаты формирования мотивационной компетентности будущих учителей изобразительного искусства при изучении компьютерной графики.

Summary

The article deals with the results of theoretical generalization of the problem of formation students' motivational competence as a component of their professional competence. The contents and results of the formation of motivational competence of future fine arts teachers in the study of computer graphics have been revealed.

Ключові слова: мотиваційна компетентність, майбутні вчителі, образотворче мистецтво, комп'ютерна графіка.

Ключевые слова: мотивационная компетентность, будущие учителя, изобразительное искусство, компьютерная графика.

Key words: motivational competence, future teachers, fine arts, computer graphics.

Подано до редакції 22.10.2012.

УДК 378:37.012

©2012

Щербина Д.В.

РЕЗУЛЬТАТИ САМООЦІНКИ МАЙБУТНІМИ УЧИТЕЛЯМИ АКТИВНОЇ ТВОРЧО-КОМУНІКАТИВНОЇ ПОЗИЦІЇ ЯК ПОКАЗНИКА ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Результати численних наукових досліджень переконують у тому, що у процесі комунікативної діяльності відбувається становлення особистості, формування найважливіших її рис та властивостей. Тому цілком закономірним та зрозумілим є зростання ролі творчої комунікативної позиції у системі соціальних взаємодій, у спільній діяльності людей, у розвитку самого суб'єкта комунікативного процесу, у його становленні як майбутнього професіонала. Одним із показників професіоналізму майбутнього педагога є рівень сформованості у нього активної творчо-комунікативної позиції, яка виступає одним із визначальних факторів успішної педагогічної діяльності, суттєво позначається на формуванні особистісних новоутворень учнів, розвитку їх свідомості і самосвідомості, мотиваційної та когнітивної сфер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... У психолого-педагогічних розробках останніх років висвітлені різні аспекти спілкування, у тому числі і педагогічного. Однак активна творчо-комунікативна позиція, механізми її формування у майбутніх учителів залишаються маловивченими. Найближчою за змістом, сутністю та структурою до досліджуваного педагогічного феномену виступає комунікативна активність особистості. Аналіз досліджень, присвячених феноменології комунікативної активності показує, що підходить до її розуміння у науковій теорії та практиці різні. У роботах О.О.Бодальова комунікативна активність аналізується з

позицій системності, динамічності та розвитку. О.О.Бодальов відзначає, що активність у спілкуванні – складне психологічне утворення, складовими якого є пізнавальна, емоційно-потребнісна і поведінкова сфери [2]. В.В.Рижов у комунікативному потенціалі особистості виділяє ряд блоків, серед яких комунікативну активність характеризують блок “контактність” і блок “соціально-перцептивні здібності” [6]. Т.В.Волошина визначає активність у спілкуванні як таку, що породжується особистими цілями суб’єктів спілкування і являє собою “вектор спрямованого впливу”, як “спрямований вплив одного учасника спілкування на іншого з метою перетворення, зміни зовнішнього і внутрішнього середовища” [4, с. 30]. Р.А.Максимова під комунікативною активністю розуміє здатність і прагнення суб’єкта до активного вступу в контакт з оточуючими, ініціативність у спілкуванні [5]. В.Ф.Бехтерев під активністю людини “в сфері співпраці та спілкування» розуміє вміння слухати і чути інших в спільній діяльності і спілкуванні; здатність до діалогу; доброзичливе ставлення до людей, довіра до них; орієнтування на позитивні сторони і якості оточуючих [1, с. 22]. С.О.Васюра вважає, що активність у спілкуванні виступає в якості однієї з найважливіших форм самовираження особистості та засобів її соціального самоствердження й визначає комунікативну активність як складне психологічне утворення, що включає компоненти двох рівнів: рівня міжособистісної взаємодії та операціонально-динамічного рівня [3].

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає у висвітленні результатів самоаналізу майбутніми вчителями активної творчо-комунікативної позиції; аналізі методик, що можуть бути використанні під час діагностики вихідного рівня сформованості досліджуваного особистісного утворення.

Виклад основного матеріалу дослідження... *Активна творчо-комунікативна позиція (АТКП)* – це складне особистісне утворення, яке характеризується наявністю інтересу та стійкої потреби у систематичному спілкуванні, емоційним задоволенням на всіх етапах комунікативної діяльності, здатністю осмислювати процес спілкування, сформованістю комунікативної культури та умінь й навичок взаємодопомоги, творчого спілкування з дітьми, здатністю встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, а також оволодінням якостями, що важливі для міжособистісних стосунків. Активна творчо-комунікативна позиція майбутнього педагога виявляється, перш за все, у потребі та умінні висувати оригінальні комунікативно-педагогічні проблеми, знаходити нестандартні способи їх вирішення, використовувати отримані знання та набутий соціально-комунікативний досвід у нових педагогічних ситуаціях, що обумовлює установку на самовдосконалення особистості на розвиток творчо-комунікативних здібностей, умінь та навичок.

Специфіка активної творчо-комунікативної позиції майбутнього вчителя як складного особистісного утворення виявляється у диференціації когнітивного, аксіологічного, праксеологічного, творчого та афективного компонентів.

Врахування специфіки активної творчо-комунікативної позиції майбутніх педагогів, дозволяє зробити висновок про те, що необхідна ціла система методів діагностики, спрямованих на виявлення рівня сформованості досліджуваного особистісного утворення. Необхідно зазначити, що задля отримання надійних результатів у процесі діагностики потрібно використовувати сукупність методів дослідження, і лише сукупність результатів, отримана при їхньому застосуванні, може бути врахована як остаточний результат. Ефективна ідентифікація рівня сформованості активної творчо-комунікативної позиції студентів за допомогою якоїсь одноразової процедури тестування неможлива. Діагностика рівня сформованості творчо-комунікативної активності майбутніх педагогів має здійснюватись відповідно до визначеної нами багатокомпонентної структури. Залежно від відповідного ступеня розвиненості основних компонентів та міри прояву показників активної творчо-комунікативної позиції було визначено чотири рівні сформованості її основ у майбутніх учителів – оптимальний, достатній, середній та адаптивний.

Взаємозв'язок компонентів та діагностичних методик рівня активної творчо-комунікативної позиції майбутніх педагогів представлено нижче.

Когнітивний компонент: 1) оцінювання комунікативних та організаторських здібностей Б.А.Федоришина (КОС); 2) тестування на визначення загального рівня спілкування за В.Ф.Ряховським; 3) діагностика ефективності педагогічних комунікацій (модифікований варіант анкети О.О.Леонтьєва); 4) діагностика рефлексії А.В.Карпова; 5) тестування щодо оцінки здібностей до саморозвитку та самоосвіти В.І.Андрєєва; 6) діагностика зацікавленості в оволодінні професійними уміннями за В.Б.Успенським та А.П.Чернявською.

Аксіологічний компонент: 1) діагностика ціннісних орієнтацій педагога у професійному спілкуванні; 2) анкетування з метою з'ясування комунікативних потреб, мотивів та інтересів студентів; наявності у їхній комунікативній діяльності ціннісних орієнтацій, їхнього соціального «Я»; 3) самооцінка професійно-педагогічної мотивації.

Праксеологічний компонент: 1) експертна оцінка невербальної комунікації А.М.Кузнецової; 2) питальник, що має на меті виявити наявність досвіду соціально-комунікативної діяльності, навичок взаємодопомоги, турботи про навколишніх, вміння та бажання піклуватися про оточуючих; 3) діагностика комунікативної готовності до діалогу з дитиною; 4) визначення рівня перцептивно-невербальної компетентності за Г.Я.Розеном.

Творчий компонент: 1) розв'язання студентами педагогічних задач; 2) методика для визначення сформованості загальних творчих здібностей за М.О.Лазаревим; 3) самооцінка творчого потенціалу особистості.

Афективний компонент: 1) діагностика рівня емпатичних здібностей В.Бойка; 2) оцінка самоконтролю у спілкуванні М.Снайдера; 3) методика дослідження рівня емпатичних тенденцій І.М.Юсупова; 4) тест "Чи вмієте ви володіти своїми емоціями і почуттями?".

У процесі наукового пошуку відповідно до визначених компонентів та показників активної творчо-комунікативної позиції майбутніх педагогів була розроблена карта самооцінки рівня досліджуваного особистісного утворення у студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Запропонована діагностична методика дозволяє визначити рівень сформованості активної творчо-комунікативної позиції майбутніх учителів з погляду самих студентів, що беруть участь у дослідженні; з'ясувати наявність протиріччя між рівнем, виявленим у процесі покомпонентної діагностики досліджуваного особистісного утворення, та рівнем, виявленим внаслідок самодіагностики майбутніми педагогами активної творчо-комунікативної позиції.

За умовами самодіагностики майбутнім учителям необхідно оцінити себе за дев'ятибальною шкалою за кожним наведеним показником та визначити на основі отриманих результатів рівень сформованості у себе активної творчо-комунікативної позиції.

I. Когнітивний компонент (7-63 бали): 1) рівень знань про сутність, структуру, функції, особливості спілкування; 2) рівень знань про професійно-педагогічне спілкування та його специфіку; 3) рівень знань про стилі спілкування, зокрема про особливості власного комунікативного стилю; 4) здатність осмислювати процес спілкування, прогнозувати можливі шляхи розвитку комунікативної ситуації, контролювати ефективність спілкування; 5) здатність до самопізнання та рефлексії; 6) наявність арсеналу комунікативних методів, прийомів, засобів; 7) прагнення до вдосконалення професійних знань, умінь та навичок.

II. Аксіологічний компонент (7-63 бали): 1) стійка особистісна потреба у спілкуванні, інтерес до нього; 2) усвідомлення особистої та професійної значущості відповідного рівня творчої комунікативної позиції; 3) наявність ціннісних життєвих принципів та орієнтирів у сфері спілкування; 4) прагнення за власним бажанням та ініціативою брати участь у комунікативній діяльності; 5) соціальна спрямованість особистості на засвоєння знань, умінь та навичок; 6) здатність до об'єктивної оцінки поведінки і вчинків навколишніх та своїх власних; 7) орієнтованість на особистісну модель взаємодії.

III. Праксеологічний компонент (7-63 бали): 1) рівень сформованості загальних та специфічних комунікативних умінь; 2) рівень сформованості експресивних умінь; 3) рівень сформованості перцептивно-рефлексивних умінь; 4) рівень розвитку культури мовлення; 5) рівень сформованості особистісно-значущих для професійно-педагогічного спілкування якостей та рис; 6) наявність досвіду соціально-комунікативної діяльності; 7) потенціал саморозвитку комунікативної позиції.

IV. Творчий компонент (3-27 балів): 1) рівень розвитку творчого мислення; 2) креативність та її прояв педагогічному спілкуванні; 3) пошук творчих підходів до розв'язання комунікативних завдань.

V. Афективний компонент (8-72 бали): 1) гуманістична установка на спілкування; 2) рівень ідентифікації з соціальними та майбутніми виконуваними професійними ролями; 3) психоемоційні стани, адекватні вимогам професійної діяльності; 4) позитивна Я-концепція; 5) задоволення від комунікативної діяльності; 6) рівень розвитку емпатії; 7) рівень розвитку педагогічної інтуїції та педагогічного оптимізму; 8) наявність вольових якостей, що дозволяють продуктивно долати стресові ситуації.

При обробці та інтерпретації результатів потрібно за кожним з п'яти компонентів активної творчо-комунікативної позиції підрахувати загальну кількість балів. Про рівень сформованості досліджуваного особистісного утворення свідчать кількісні показники, які наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Компоненти	Кількісні показники рівня сформованості АТКП			
	Рівні АТКП (у балах)			
	Оптимальний	Достатній	Середній	Адаптивний
Когнітивний	63-57	56-43	42-22	21-7
Аксіологічний	63-57	56-43	42-22	21-7
Праксеологічний	63-57	56-43	42-22	21-7
Творчий	27-25	24-19	18-10	9-3
Афективний	72-65	64-49	48-25	24-8

У дослідженні рівня сформованості активної творчо-комунікативної позиції взяли участь студенти інститутів української та іноземної філології (відповідно 90 та 58 студентів), фізико-математичного інституту (32 студента) Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

Результати, отримані внаслідок самодіагностики студентами рівня активної творчо-комунікативної позиції представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Результати самодіагностики майбутніми вчителями рівня АТКП

Компоненти	Рівні АТКП (у %)			
	Оптимальний	Достатній	Середній	Адаптивний
Когнітивний	2,2	66,6	22,2	8,9
Аксіологічний	15,5	71,1	8,9	4,4
Праксеологічний	2,2	73,3	17,8	6,7
Творчий	11,1	53,3	31,1	4,4
Афективний	13,3	55,5	24,4	6,7
Середній показник	8,9	64,0	20,9	6,2

Узагальнення результатів, отриманих у ході самооцінки студентами рівня активної творчо-комунікативної позиції свідчить, що переважаюча більшість майбутніх учителів має достатній рівень (64%) сформованості досліджуваного особистісного утворення, незначна кількість студентів володіє оптимальним (8,9%) та адаптивним (6,2%) рівнями. Зважаючи на високі рівневі показники АТКП майбутніх учителів, отримані у ході самодіагностики, для з'ясування об'єктивної оцінки рівня сформованості досліджуваного феномена виникає необхідність порівняльного аналізу представлених вище результатів з результатами визначення загального рівня активної творчо-комунікативної позиції майбутніх учителів на основі визначеної багатокомпонентної структури, її критеріїв та показників.

Результати визначення рівнів сформованості структурних компонентів активної творчо-комунікативної позиції майбутніх педагогів на основі виділених критеріїв та показників об'єднано у табл. 3.

Таблиця 3

Результати покомпонентної діагностики АТКП майбутніх учителів

Компоненти	Рівні АТКП (у %)			
	Оптимальний	Достатній	Середній	Адаптивний
Когнітивний	13,9	30,0	37,2	18,9
Аксіологічний	11,7	32,2	33,3	22,8
Праксеологічний	7,8	30,6	39,4	22,2
Творчий	14,4	38,3	26,7	20,6
Афективний	18,9	33,9	32,8	14,4
Середній показник	13,3	33,0	33,9	19,8

У результаті аналізу покомпонентної діагностики активної творчо-комунікативної позиції майбутніх учителів на основі виділених критеріїв та показників виявилось, що переважають середній (33,9%) та достатній (33,0%) рівні сформованості досліджуваного особистісного утворення.

Порівняльний аналіз результатів діагностики та самодіагностики рівня активної творчо-комунікативної позиції студентів представлено у табл. 4.

Таблиця 4

Порівняльний аналіз результатів АТКП майбутніх учителів

Метод діагностування	Рівні АТКП (у %)			
	Оптимальний	Достатній	Середній	Адаптивний
Покомпонентна діагностика	13,3	33,0	33,9	19,8
Самодіагностика	8,9	64,0	20,9	6,2

Отже, порівняльний аналіз переконує у тому, що існує протиріччя між рівнем, визначеним у ході покомпонентної діагностики досліджуваного особистісного утворення, та рівнем активної творчо-комунікативної позиції, що був визначений самими майбутніми педагогами при самодіагностиці. При статистичній обробці даних, отриманих внаслідок покомпонентної діагностики, ми виходили з того, що опитувані виявили себе відносно усіх структурних компонентів активної творчо-комунікативної позиції та їхніх показників, тому їх середнє значення визначало об'єктивність висловлюваних думок та позицій респондентів.

Висновки... Таким чином, самооцінка студентами рівня АТКП не є достатньо об'єктивною та не дає повного уявлення про сформованість у них досліджуваного особистісного утворення, оскільки переважна більшість досліджуваних визначила в себе завищений рівень. Однак визначений внаслідок самодіагностики стан активної творчо-комунікативної позиції майбутніх педагогів дозволяє створити цілісну картину сформованості та спонукає до пошуку шляхів подолання існуючого протиріччя.

Література

1. Бехтерев В.Ф. Активность личности: психолого-педагогические аспекты воспитания в современных условиях: учебное пособие / В.Ф. Бехтерев. – Красноярск : КГУ, 1996. – 140 с.
2. Бодалев А.А. Психология общения / А.А. Бодалев. – М. : Воронеж, 1996. – 256 с.
3. Васюра С.А. Коммуникативная активность школьников подросткового возраста и ее развитие / С.А. Васюра // Психологическая наука и образование, 2002. – №3. – С. 35-44.
4. Волошина Т.В. Психологические механизмы повышения уровня активности общения: Дис. ... канд. психол. наук / Т.В. Волошина. – Новосибирск, 1996. – 144 с.
5. Максимова Р.А. Коммуникативный потенциал человека и его влияние на разные стороны жизнедеятельности: автореф. дис. ... канд. психол. наук / Р.А. Максимова. — Л., 1981. — 24 с.
6. Рыжов В.В. Психологические основы коммуникативной подготовки: Дис. док. психол. наук: (13. 00. 05) / В.В. Рыжов. – Нижний Новгород, 1995. – 323 с.

Анотація

У статті висвітлено результати самодіагностики майбутніми вчителями активної творчо-комунікативної позиції; проаналізовано методики, що можуть бути використанні при діагностиці вихідного рівня сформованості досліджуваного особистісного утворення.

Аннотация

В статье освещены результаты самодиагностики будущими учителями активной творчески-коммуникативной позиции; проанализированы методики, которые могут быть использованы при диагностике исходного уровня сформированности личностного образования, которое исследуется.

Summary

In the article presents the results of self-diagnosis future teachers active creatively-communicative position; analyzes techniques that can be used in the diagnosis of the initial level of forming of the studied personal formation.

Ключові слова: активна творчо-комунікативна позиція, комунікативна активність, діагностичні методики, самодіагностика.

Ключевые слова: активная творчески-коммуникативная позиция, коммуникативная активность, диагностические методики, самодиагностика.

Key words: active creatively-communicative position, communicative activity, diagnostic techniques, self-diagnosis.

Подано до редакції 16.10.2012.

УДК 378 : 613

©2012

Ярка М.О.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ І СТАН ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Аналіз сучасного стану та проблем професійної валеологічної освіти, забезпечуваної в рамках навчальних програм у вищих педагогічних закладах, надає поживу для актуалізації питання її цільових пріоритетів – під виглядом парадигми¹. Підставою тому є не тільки великомасштабний розвій валеологічної проблематики в полі ключових концептів та фундаментальних питань валеологічної освіти, але також вкрай гостра необхідність у процесах її модернізації, що актуалізує добірку доцільних (необхідних та достатніх) валеологічних знань – під виглядом певної інформаційної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... На сьогодні валеологія – це, передовсім, самостійна наукова дисципліна з власним предметним змістом, що сприймається як комплексно організована знаннева інфраструктура із внутрішньогалузевим багатством предметних спеціалізацій: основи валеології (Р.Валецька), власне валеологія (І.Бабин, В.Грибан, А.Зайцев, Г.Зайцев, Л.Іващук, О.Міхеєнко, С.Онишкевич, А.Царенко, В.Черняк, І.Шувалова, Г.Яцук та ін.), основи здорового способу життя (В.Грушко, Д.Крюкова, Л.Лисак, О.Фурса, В.Шахненко та ін.), здоров'язбереження (М.Лук'янченко та ін.), психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я (М.Корольчук), психічне здоров'я (О.Чабан, В.Яцук, Я.Нестерович), психологія здоров'я (В.Ананьєв, О.Двіжона, С.Секач, М.Тимофієва), психологічні аспекти здорового способу життя (О.Тихонова), основи шкільної гігієни і валеології (В.Підгорний, П.Плахтій, Л.Соколенко), психогігієна (Л.Гармаш, Н.Коцур), гігієна та екологія людини (І.Даценко), еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя (Ю.Бойчук), гендерна психологія (М.Ткалич), психологія сексуальності (С.Діденко, Р.Козлова) тощо. У такому вигляді валеологія як наука завойовує широкий простір для алгоритмів

¹ У даному випадку присутність терміна "парадигма" (з давньогрецької – "взірець") має філософсько-методологічне значення – коли йдеться про наявність певної теоретичної моделі знань, які фіксують загальні передумови практики власне теоретичної діяльності. Подібний сенс має поняття "архетипу наукового мислення", в яке входять також такі поняття, як "стиль мислення". Кожного разу, отже, йдеться про структуру пізнавальної діяльності. Зокрема, власне парадигма передбачає існування особливого типу знання, що не виконує безпосередньо пояснювальної функції, а є умовою здійснення теоретичної діяльності з пояснення та систематизації емпіричного матеріалу [7, с. 351].